

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษารั้วนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ตามลำดับดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
2. หลักการพัฒนาหลักสูตร
3. หลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
4. หลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
5. แผนการสอน
6. การทอผ้าตีนจกอำเภอแม่แจ่ม
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายและความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

วิจัย ประสิทธิ์วิฑูริย์ (2535, หน้า 45-46) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่าหมายถึง การปรับปรุงโครงการที่ประมวลความรู้ เนื้อหาวิชาและประสบการณ์ทั้งหลายในหลักสูตร เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ดีขึ้น ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคม และบรรลุมุ่งหมายที่วางไว้

รัชชัย ชัยจิราภยากุล, (2529, หน้า 12) ได้กล่าวว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหมายถึง การนำเอาหลักสูตรแกนกลางระดับชาติ และเอกสารประกอบหลักสูตรต่าง ๆ ที่จัดทำโดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ มาปรับขยายให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในระดับตั้งแต่ เขตการศึกษา จังหวัด อำเภอ กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน

พิมล มัธยมบุรุษ (2531, หน้า 31) ได้กล่าวว่าการสร้างหลักสูตรย่อยในท้องถิ่นหมายถึง การจัดทำรายละเอียดในตัวหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร ซึ่งมีหลักสูตรแกนกลางมิให้เป็นงานเลือกในกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ โดยหลักสูตรต้องสอดคล้องกับ

สภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

หลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับหลักการของการพัฒนา หลักสูตรที่ดีที่สุด เนื่องจากเหตุผลดังนี้ (สงัด อุทรานันท์, 2532, หน้า 311)

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นต้องสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและสนองความต้องการของสังคมที่ใช้นั้น หลักสูตรนั้น ๆ โดยเหตุนี้ถ้าหากหลักสูตรที่สร้างขึ้น มีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนแห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะย่อมจะสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตรได้มีการยอมรับความสำคัญของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก และได้มีการยอมรับว่าสมควรจะให้ผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วย ในทาง ปฏิบัติถ้าหากหลักสูตรได้พัฒนาขึ้นมาใช้ในระดับชุมชนที่ไม่กว้างขวางมากนัก ก็ย่อมจะสามารถ เปิดโอกาสให้ผู้ใช้นั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

หลักการพัฒนาหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

สงัด อุทรานันท์ (2527, หน้า 1) กล่าวว่าหลักสูตร หมายถึง เอกสารซึ่งกำหนด จุดมุ่งหมาย หลักการ และโครงสร้างโดยสังเขป และจะใช้คำว่า ประมวลการสอน ในความหมาย ของรายละเอียดที่ได้บรรจุไว้ในแต่ละรายวิชา ซึ่งนอกจากจะมีจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระแล้วยังมี รายละเอียดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ตลอดจนการวัดและประเมินผล

ในปัจจุบัน มีมหาวิทยาลัยหลายแห่งได้เปิดสอนศาสตร์สาขาวิชาหลักสูตร คำว่า "หลักสูตร" ในที่นี้หมายถึง "สาขาวิชาหลักสูตร" ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ให้อบรมกันในระดับอุดมศึกษา ผู้ที่ศึกษาในสาขาวิชานี้จะต้องศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ศึกษาถึงวิธีการใช้หลักสูตร และศึกษาถึงวิธีการประเมินหลักสูตรว่า ควรจะทำแบบไหน จะทำอย่างไร

นอกจากนี้ หลักสูตรยังหมายถึง เอกสารซึ่งเขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ ซึ่งในเอกสารนั้นจะ ประกอบไปด้วย รายละเอียดของจุดหมายของการเรียนการสอน ข้อกำหนดเกี่ยวกับการวัดและการ ประเมินผลการเรียน รวมทั้งการกำหนดเวลาสำหรับการเรียนการสอน

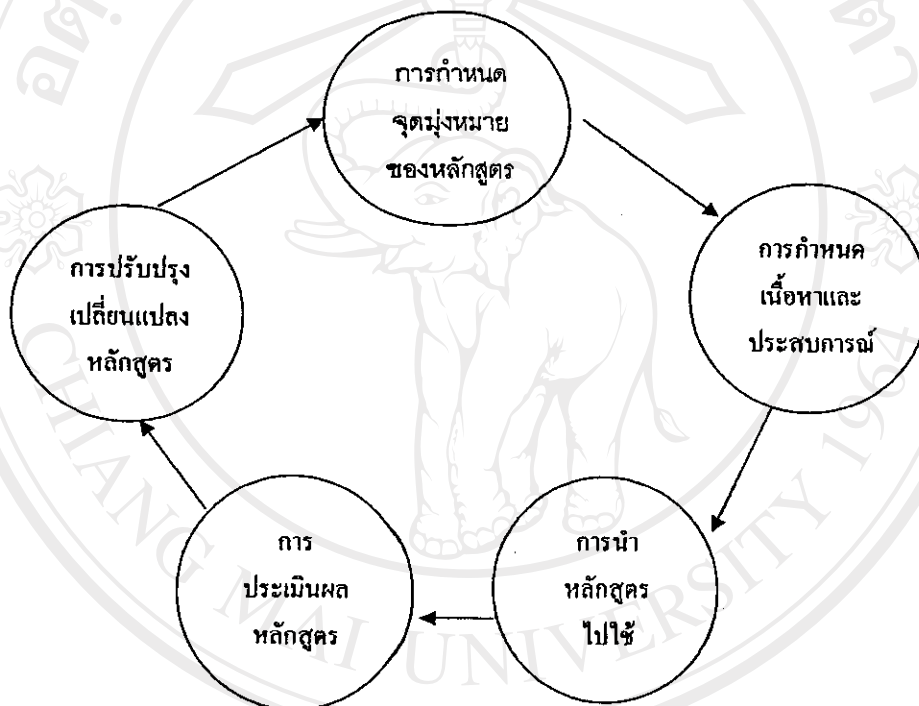
ถ้าหากความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของระบบการทำงาน ที่เกี่ยวข้องกับ หลักสูตร หมายถึงกิจกรรมทั้งหมดที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักสูตร ซึ่งได้แก่ การจัดบุคลากร กระบวนการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการใช้หลักสูตร กระบวนการประเมินหลักสูตร ตลอดจน

ผลิตผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากหลักสูตร การมองหลักสูตรในลักษณะของระบบการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรนี้ จะเน้นที่กระบวนการทำงานและผลิตผลที่เกิดจากกระบวนการนั้น ๆ

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีลำดับขั้นตอน มีกระบวนการที่ต้องอาศัยบุคคลเป็นจำนวนมากในการปฏิบัติงาน ต้องพัฒนาเป็นระบบ ต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบและควรพัฒนาหลักสูตรให้สัมพันธ์ต่อเนื่องกันไป

วิจัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2535, หน้า 49) ได้เสนอแผนภูมิกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

แผนภูมิ 1 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จะเป็นเครื่องช่วยกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์ที่มีคุณค่าและประโยชน์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวผู้เรียนไปในทางที่ดีขึ้นอันเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์

การกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์ เป็นการคัดเลือกเนื้อหาและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะช่วยผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึงผู้สอนนำโครงการของหลักสูตรไปปฏิบัติให้เกิดผลตามจุดประสงค์ของหลักสูตร หัวใจของการนำหลักสูตรไปใช้ก็คือการสอน และบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในขั้นตอนนี้คือครูผู้สอน

การประเมินผลหลักสูตร เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักสูตร โดยใช้ผลของการวัดในแง่มุมต่าง ๆ ของสิ่งที่ประเมิน เพื่อนำมาพิจารณาร่วมกันและสรุปคุณค่าของหลักสูตร

การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เป็นการปรับปรุงจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหา และประสบการณ์ วิธีการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งเป็นผลมาจากการประเมินหลักสูตร

ในการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมในแต่ละโรงเรียนนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดทำหลักสูตรย่อยขึ้นในระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการนำกลับไปพัฒนาต่อไป ซึ่งกระบวนการจัดทำหลักสูตรย่อย มีรายละเอียดดังนี้

กระบวนการจัดทำหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่น

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2535, หน้า 56) ได้เสนอขั้นตอนไว้ดังนี้

1. ศึกษา สำรวจ และเก็บข้อมูลต่างๆในท้องถิ่น
2. วิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น
3. การกำหนดความเหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งจะจัดทำภายหลังที่ได้หัวข้อรายวิชาแล้ว
4. การกำหนดความเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน
5. การกำหนดความคิดรวบยอดหรือผลรวมที่ผู้เรียนจะได้รับภายหลังจากการเรียนรู้
6. การร่างหลักสูตรท้องถิ่น สามารถยึดตามแนวทางของหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระหรือประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอน เวลาเรียน
7. ทบทวนและวิเคราะห์การร่างหลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นผลมาจากข้อ 6 ในแง่ของความเป็นไปได้ของกระบวนการเรียนการสอน การจัดหาผู้สอน วิทยากร สถานประกอบการ เครื่องมือเครื่องใช้ และปัจจัยสนับสนุนอื่นๆ
8. พิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมหลักสูตรท้องถิ่นให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ดังนั้นในการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น ต้องกำหนดเป็นแผนอย่างมีขั้นตอนและระบบ มีการวางแผนการสอนให้สมบูรณ์ตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ คัดเลือกกลุ่มทดลองให้ถูกต้อง การกำหนดวิธีการประเมินผลและติดตามผล ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์ก่อนนำ

หลักสูตรไปใช้จริง

การพัฒนาหลักสูตรพัฒนาหลักสูตรนั้น เป็นงานที่มีความสำคัญงานหนึ่ง ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรจึงต้องมีการพิจารณาปรับปรุงหลักสูตร ให้เหมาะสมกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรจึงควรนำศาสตร์ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับหลักสูตรนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมดังนี้

จิตวิทยากับการพัฒนาหลักสูตร

บุญมี ยอดเนร (อ้างในจันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช 2536, หน้า17)กล่าวว่าการพัฒนาหลักสูตรเป็นงานที่มีขอบเขตกว้างขวางมาก รวมถึงการสร้างหลักสูตรขึ้นมา และการปรับปรุงหลักสูตรที่สร้างขึ้นมาแล้ว ให้มีความเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของกาลเวลา และสังคม ซึ่งในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยหลักจิตวิทยา เพราะจิตวิทยาเป็นรากฐานที่สำคัญอย่างหนึ่งในการวางหลักสูตร รากฐานทางจิตวิทยา ดังกล่าวได้แก่ พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กนั่นเอง ผู้ที่สร้างและปรับปรุงหลักสูตรควรมีหลักปฏิบัติตามหลักจิตวิทยาดังนี้

- จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก รวมทั้งความแตกต่างของระดับพัฒนาการในด้านต่างๆ ภายในตัวเด็กแต่ละคนด้วย จะต้องกำหนดหลักสูตรให้ยืดหยุ่นพอสมควร เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนของเด็กโดยให้เด็กมีโอกาสเลือกเรียนวิชาต่าง ๆ ตามความถนัด ความสนใจ และความสามารถของตน

- ต้องกำหนดขอบเขตให้กว้างขวางในระยะต้น เพื่อให้เด็กมองเห็นภาพรวมและได้มีประสบการณ์ขั้นพื้นฐานเพียงพอ เมื่อขึ้นชั้นสูงขึ้นจึงมีการจัดวิชาเฉพาะสำหรับเลือกหรือหา ความชำนาญซึ่งสอดคล้องกับกฎที่ว่าพัฒนาการเริ่มต้นจากตอบสนองทั่วไปก่อนการตอบสนองเฉพาะ

- ต้องกำหนดวิชาต่าง ๆ ไว้อย่างมีระเบียบตามลำดับ ความยากง่ายและสอดคล้องกับลำดับขั้นของพัฒนาการของเด็ก โดยการคำนึงถึงวุฒิภาวะของเด็กแต่ละวัยตลอดจนความพร้อมของเด็กด้วย

- ต้องคำนึงถึงผลที่เด็กได้รับ โดยตั้งความมุ่งหมายไว้ให้เด็กเจริญเติบโตได้ส่วนสัมพันธ์กันทุกด้าน ไม่เน้นด้านใดด้านหนึ่งจนเกินไป หรือลืมนด้านอื่น ๆ เสีย ทั้งนี้เพราะความเจริญเติบโตและพัฒนาการเป็นเรื่องของสหสัมพันธ์

- ต้องคำนึงถึงความต่อเนื่องของประสบการณ์ที่จัดให้เด็กทุกระยะเพราะพัฒนาการของเด็กในระยะใดก็ตามย่อมอาศัยพัฒนาการเดิมเป็นรากฐานการจัดประสบการณ์ที่ต่อเนื่อง จึงเท่ากับเป็นการส่งเสริมความต่อเนื่องของการพัฒนาการไปในตัว

- ต้องคำนึงถึงอัตราเร็วของการเจริญเติบโต และพัฒนาการในวัยต่าง ๆ โดยคำนึงถึงว่า ในวัยเด็กเป็นวัยที่ความเจริญเติบโตและพัฒนาการเป็นไปอย่างรวดเร็วนั้น ประสบการณ์ที่จัดนั้น ควรจัดให้มีความหลากหลายและแปรเปลี่ยนอยู่เสมอเพื่อสนองความต้องการของเด็ก

- ต้องคำนึงถึงความจริงที่ว่าในวัยหนึ่ง ๆ ของเด็กนั้น พัฒนาการย่อมแสดงออกอย่างเด่นชัดเป็นอย่างไร ๆ ไป เพราะฉะนั้นการส่งเสริมพัฒนาการ จึงควรให้สอดคล้องกับส่วนที่เด่นชัดเหล่านั้น

- ต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางเพศของเด็ก โดยกำหนดวิชาและประสบการณ์ให้เหมาะสมสำหรับเพศหนึ่ง ๆ เช่น วิชาคณิตศาสตร์สำหรับเด็กหญิง วิชาช่างสำหรับเด็กชาย วิชาบางอย่างเหมาะสำหรับสองเพศ เช่น ศิลป ภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ฯลฯ ควรกำหนดให้เหมือนกัน

- ต้องคำนึงถึงการปรุงแต่งบุคลิกภาพของเด็กด้วย โดยพิจารณาจากพื้นฐานของเด็กและวัฒนธรรมของสังคมที่เป็นอยู่ขณะนั้น

- ต้องมุ่งส่งเสริมพัฒนาการทางด้านอารมณ์ของเด็ก โดยการจัดวิชาให้เหมาะสมไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป เพื่อให้เด็กได้รับความพึงพอใจจากผลสำเร็จในงานที่ตนกระทำ

- ควรเน้นในแง่ของการส่งเสริมให้เด็กได้กระทำสิ่งต่าง ๆ มากกว่าการท่องจำเนื้อหาวิชา

- ควรมีเรื่องราวที่เกี่ยวพันกับชีวิตประจำวันของเด็กมากกว่าอย่างอื่น

- การวางหลักสูตรนอกจากจะมุ่งในพัฒนาการปัจจุบันของเด็กแล้วจะต้องให้เป็นรากฐานสำหรับรองรับพัฒนาการในอนาคตด้วย

ปรัชญาการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตร

บุญมี ยอดเนตร (อ้างในจันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช 2536, หน้า 21) การจัดการศึกษาโดยทั่วไปนั้นมีหลักสำคัญที่ว่า การศึกษาจะก่อให้เกิดผลอย่างไรในตัวผู้เรียน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละสังคม บางสังคมอาจต้องการให้ผู้เรียนเป็นผู้รอบรู้ในสรรพวิทยาต่างๆ หรือเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด บางสังคมต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ที่จะหาเลี้ยงชีพ และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมได้ หรือบางสังคมอาจต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถที่จะช่วยเหลือทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ ความต้องการเหล่านี้จะไม่เหมือนกันในแต่ละสังคม เพราะชนบทรอบล้อมประเพณีวัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดจนค่านิยมของสังคมแตกต่างกันออกไป ดังนั้น การจัดการศึกษาของสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะระดับประเทศ จึงจำเป็นต้องมีแนวคิดและแนวทางที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อให้สามารถดำเนินการจัดการศึกษาให้บรรลุผลในตัวผู้เรียนอย่างเดียวกัน แนวคิดและแนวทางดังกล่าวนี้เรียกว่า ปรัชญาการศึกษา

วิจิตร ศรีสอาน (อ้างในจันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช 2536, หน้า 21) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา หมายถึง แนวความคิดหรือระบบความเชื่อที่เรามีเกี่ยวกับการศึกษาที่แสดงออกมาในรูปอุดมการณ์ อุดมคติ

สัจด์ อุทรานันท์ (2527, หน้า 50) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ปรัชญาการศึกษาจะแตกต่างจากปรัชญาทั่วไปคือปรัชญาโดยทั่วไปเป็นปรัชญาบริสุทธิ์ แต่ปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาประยุกต์ ปรัชญาการศึกษาจะเกี่ยวข้องกับคำถามต่างๆ แต่จุดหมายปลายทางของคำถามนั้นก็จะ เป็นไปในทำนองเดียวกัน ปรัชญาการศึกษาจะพูดถึงเรื่องเฉพาะที่จะนำไปใช้ในการศึกษาเท่านั้น การจะมองถึงปัญหาเกี่ยวกับด้านการศึกษาได้อย่างลึกซึ้ง จำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจ ในเรื่องปรัชญา ด้วยทุกครั้ง

เศรษฐกิจการเมืองและการปกครองกับการพัฒนาหลักสูตร

บุญมี ยอดเนร (อ้างในจันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช 2536, หน้า 29) กล่าวว่าในสภาพของ สังคมไทยนั้น มีลักษณะทางเศรษฐกิจในแบบเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ชาวชนบทดำรงชีวิตอยู่กับการทำไร่ ทำนา ทำสวน ส่วนพวกที่อาศัยอยู่ตามตัวเมืองก็มีอาชีพในการประกอบธุรกิจทางด้านการค้าเป็นส่วนใหญ่ และธุรกิจการค้าวันจะกว้างขวางออกไปทุกที แม้แต่สังคมแบบเกษตรกรรมก็ กำลังจะลดลงไปเรื่อย ๆ โดยอุตสาหกรรมจะก้าวเข้ามาแทนที่

ในการพัฒนาหลักสูตรจะต้องมุ่งสอนให้เยาวชนมีนิสัยประหยัดและอดออม รู้จักทำอะไร เป็นสิ่งฟุ่มเฟือย รู้จักบริโภคในสิ่งที่เหมาะสม ในการพัฒนาหลักสูตรจะต้องมุ่งสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ด้านวิชาชีพต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการทางเศรษฐกิจ

ในด้านการเมืองและการปกครองก็เช่นเดียวกัน มีการปฏิรูประบบรูปแบบ การเมืองและการปกครองใหม่ มีการเลือกวุฒิสมาชิกและการเลือกผู้แทนราษฎรในแบบที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ใหม่ ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ด้วย

ความสัมพันธ์ของหลักสูตรกับสังคม จริยธรรม และวัฒนธรรม

บุญมี ยอดเนร (อ้างในจันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช 2536, หน้า 17) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ ระหว่างหลักสูตรกับสังคม จริยธรรม และวัฒนธรรม มีประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจดังนี้

1. หลักสูตรต้องสนองความต้องการของสังคม
2. หลักสูตรต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคม
3. หลักสูตรจะต้องเน้นในเรื่องความรักชาติรักประชาชน
4. หลักสูตรจะต้องแก้ปัญหาให้กับสังคมไม่ใช่สร้างปัญหาให้กับสังคม
5. หลักสูตรต้องปฐมนิเทศสังคม
6. หลักสูตรจะต้องสร้างความสำนึกในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

7. หลักสูตรจะต้องชี้้นำการเปลี่ยนแปลงประเพณีและค่านิยม
8. หลักสูตรจะต้องถ่ายทอดวัฒนธรรมและค่านิยม
9. หลักสูตรจะต้องปลูกฝังในเรื่องความซื่อสัตย์และยุติธรรมในสังคม
10. หลักสูตรจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องผลประโยชน์ในสังคม

จะเห็นได้ว่างานพัฒนาหลักสูตรนั้น เป็นงานที่มีขอบข่ายกว้างขวางครอบคลุมและมีผลกระทบในด้านต่าง ๆ มากมายด้วยกัน ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงจิตวิทยา การศึกษา ปรัชญาการศึกษา เศรษฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง สังคม จริยธรรมและวัฒนธรรม ประเมินผลและติดตามผล ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์ก่อนนำหลักสูตรไปใช้จริง

หลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนด จุดประสงค์ โครงสร้างเนื้อหา เวลาเรียน และประสบการณ์เกี่ยวกับงานที่เตรียมไปสู่อาชีพดังนี้

จุดประสงค์

กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นกลุ่มประสบการณ์หนึ่งที่มุ่งให้ผู้เรียนมีนิสัยรักงาน เห็นประโยชน์ของการทำงาน ทำงานเป็น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ อันจะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่ดี พึ่งตนเองได้ และเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องปลูกฝังให้มี คุณลักษณะดังต่อไปนี้ (กรมวิชาการ, 2535, หน้า 99)

1. มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เบื้องต้นเกี่ยวกับการทำงานในชีวิตประจำวัน และงานที่เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ
2. มีทักษะในการใช้มือ เครื่องมือ และทักษะในกระบวนการทำงาน ทำงานอย่าง มีแผน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ช่วยเหลือครอบครัว และผู้อื่นได้สมควรแก่วัย
3. มีนิสัยที่ดีในการทำงานและรู้จักพึ่งตนเอง
4. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการปรับปรุงผลงาน และกระบวนการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

ขึ้นอยู่เสมอ

ฉะนั้น หลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ จึงมีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติ

3 ประการคือ

1. ทำงานเป็น
2. มีนิสัยรักการทำงานอยู่เสมอ
3. มีการปรับปรุงงานอยู่เสมอ

โครงสร้างเนื้อหา

โครงสร้างเนื้อหาหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพมี 2 ส่วนคือ งานบังคับหรืองานที่เรียนต่อเนื่อง และงานเลือก ซึ่งมีโครงสร้างดังนี้ (วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช, 2535, หน้า 29)

1. งานบังคับหรืองานที่ต้องเรียนต่อเนื่อง ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 ให้เรียนเพียง 2 งาน คือ งานบ้านและงานเกษตร การให้เรียนเพียง 2 งานมีเหตุผลดังต่อไปนี้

- งานบ้าน - ที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัย 1 ใน 4 ของมนุษย์ จึงเป็นความจำเป็นที่ทุกคนต้องรู้จักการจัดการบ้านเรือนของตน เพื่อช่วยตนเองและครอบครัวให้ได้ก่อน แล้วจึงช่วยสังคมต่อไป
- งานเกษตร - การเกษตรยังคงเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ แม้ว่าจะมีแนวโน้มไปสู่โครงสร้างของการเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่แต่ก็มีลักษณะเป็นอุตสาหกรรมที่มี การเกษตรเป็นพื้นฐาน

2. งานเลือก กำหนดให้มีงานเลือกตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ทั้งนี้เพื่อให้ท้องถิ่นซึ่งหมายถึง เขตการศึกษา จังหวัด กลุ่มโรงเรียน และ โรงเรียน มีโอกาสมากขึ้นในการพัฒนารายละเอียดและจัดหลักสูตรงานเลือกให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพ รายละเอียดของงานเลือกในระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 มีดังนี้

งานเลือกในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

งานเลือกช่วงชั้นนี้ ต้องการให้ผู้เรียนได้เห็นโลกกว้างของการทำงานและได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์ในงานที่เตรียมไปสู่อาชีพ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเลือกอาชีพในอนาคตได้เหมาะสมขึ้น งานเลือกในชั้นนี้ทั้ง 2 งาน จะเลือกสอนเพียง 1 งานหรือทั้ง 2 งานก็ได้ถ้าเลือกสอนเพียง 1 งานต้องเลือกงานที่เตรียมไปสู่อาชีพเท่านั้น

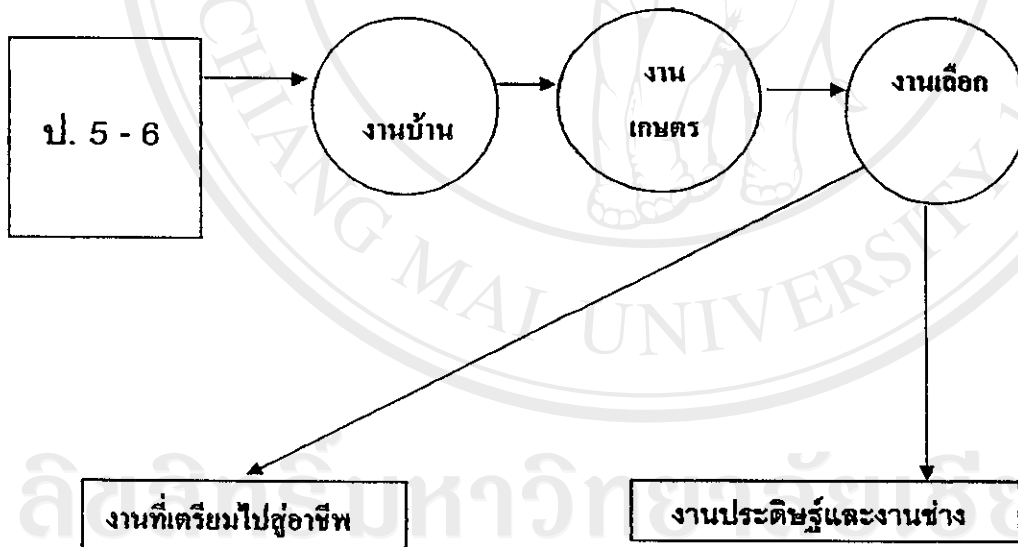
งานประดิษฐ์และงานช่าง จัดเรื่องไว้ให้เรียน 3 เรื่องคือการประดิษฐ์วัสดุ และเศษวัสดุเป็นของเล่นของใช้ และของประดับตกแต่ง ทั้ง 3 เรื่องมีเนื้อหาต่อจากงานประดิษฐ์และงานช่าง ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

การสอนงานประดิษฐ์และงานช่างในช่วงนี้มีจุดมุ่งหมายให้คิดแบบได้เอง ในการประดิษฐ์วัสดุและเศษวัสดุมาใช้มากขึ้นกว่าในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 เช่น การประดิษฐ์วัสดุและเศษวัสดุเป็นของเล่น ของใช้ และของประดับตกแต่ง ด้วยวิธีสาน แกะ เย็บ ปัก ถัก ร้อย เลื่อย ฉลุ ตัด ต่อ เป็นต้น

งานที่เตรียมไปสู่อาชีพ คืองานเลือกในโครงสร้างหลักสูตรกลุ่มการทำงานและ
พื้นฐานอาชีพตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งแบ่ง
เนื้อหาออกเป็น 5 แขนงงานได้แก่

- งานบ้าน
- งานเกษตร
- งานประดิษฐ์
- งานช่าง
- และงานอาชีพอื่น ๆ

โดยในแต่ละแขนงงานจัดเนื้อหาเป็นเรื่องสั้น ๆ จบในตัวเอง กำหนดเวลาเรียนไว้
เรื่องละประมาณ 50 คาบ ทั้งนี้เพื่อให้เรื่องที่เรียนยากเกินวัยและระดับชั้น รวมทั้งเปิดโอกาส
ให้ผู้เรียนเลือกเรียนงานต่าง ๆ ได้หลายงาน อันจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และเห็นช่องทาง
ในการประกอบอาชีพต่อ ดังที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2538, หน้า 66) ได้แสดง
โครงสร้างเนื้อหาหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ดังนี้

แผนภูมิ 2 โครงสร้างเนื้อหาหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพระดับชั้นประถมศึกษา
ปีที่ 5-6

เวลาเรียน

เวลาเรียนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 มีเวลาเรียน ชั้นละ 300 คาบ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 มีเวลาเรียนชั้นละ 600 คาบ และชั้น ป. 5-6 มีเวลาเรียนชั้นละ 900 คาบ ดังที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2535ก, หน้า 71) ได้แสดงเวลาเรียน ดังตาราง 1

ตาราง 1 เวลาเรียนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

ชั้น	เนื้อหา	เวลาเรียน	หมายเหตุ
ป. 1-2	1. งานบ้าน		การแบ่งเวลาเรียน 1. งานบังคับและงาน เลือกแบ่งสัดส่วนเวลา เรียนเท่ากับ 2:1 2. การแบ่งเวลาเรียนใน งานบังคับและงาน เลือก ถือหลักให้ ความสำคัญทุกแขนง งานเท่ากัน
	2. งานเกษตร	200 คาบ	
ป. 3-4	3. งานเลือก	100 คาบ :	
	3.1 งานประดิษฐ์และงานช่าง	1 หรือ 2 งาน	
ป. 5-6	3.2 งานอื่น		
	1. งานบ้าน		
ป. 3-4	2. งานเกษตร	400 คาบ	
	3. งานเลือก	200 คาบ :	
ป. 5-6	3.1 งานประดิษฐ์และงานช่าง	1 หรือ 2 งาน	
	3.2 งานอื่น		
ป. 3-4	1. งานบ้าน		
	2. งานเกษตร	600 คาบ	
ป. 5-6	3. งานเลือก	300 คาบ :	
	3.1 งานประดิษฐ์และงานช่าง	1 หรือ 2 งาน	
ป. 5-6	3.2 งานที่เตรียมไปสู่อาชีพ		

ประสบการณ์เกี่ยวกับงานที่เตรียมไปสู่อาชีพ ระดับ ป.5-6

1. แขนงงานบ้าน

1.1 งานอาหารและโภชนาการ กำหนดหัวข้อเรื่องคือ ประเภทของอาหาร การเลือกซื้อ วิธีทำ การเตรียม การใช้และการเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ การจำหน่ายและการให้บริการ ประกอบด้วยเรื่องอาหารคาว อาหารจานเดียว อาหารตามเทศกาลของท้องถิ่น อาหารว่าง การถนอมอาหาร ขนมไทย ขนมอบผิง เครื่องดื่ม

1.2 งานเสื้อผ้า กำหนดหัวข้อเรื่องคือ ประเภทและคุณสมบัติของผ้า วิธีซักกรีด การเลือกซื้อสารซักฟอกและปรับสภาพเนื้อผ้า การเตรียม การใช้ และการเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ การให้บริการประกอบด้วย เรื่องการซักกรีดเสื้อผ้า

หลักการเลือกผ้า วัสดุ ลวดลายสำหรับปักผ้า วิธีการตัดเย็บเบื้องต้น การปักมือ การถักโครเชต์ วิธีการซ่อมแซมและดัดแปลงเสื้อผ้า การเตรียม การใช้ การเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ การให้บริการประกอบด้วยเรื่อง การตัดเย็บเบื้องต้น การปักมือ การถักโครเชต์ ประอบผ้า การซ่อมแซมและดัดแปลงเสื้อผ้า

1.3 งานการเลี้ยงเด็ก กำหนดหัวข้อเรื่องคือ พัฒนาการความต้องการของเด็ก (2-5 ขวบ) การเลี้ยงดู การเตรียม การใช้ และการเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ และการให้บริการในการเลี้ยงเด็ก

2. แขนงงานเกษตร

2.1 การปลูกพืช กำหนดหัวข้อเรื่องคือ การเลือกพันธุ์ ทำเล การเตรียมดิน การใช้และการเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ การปลูกและบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยวผลผลิต และการจัดจำหน่ายประกอบด้วย เรื่องการทำสวนครัว การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การปลูกพืชไร่ การทำสวนผลไม้ การทำสวนอื่นๆ การทำนา

2.2 การขยายพันธุ์พืชเพื่อการจำหน่าย กำหนดหัวข้อเรื่องคือ การเลือกพันธุ์พืช วัสดุและสารเคมี การใช้และการเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ วิธีการขยายพันธุ์และบำรุงรักษา การจัดจำหน่าย ประกอบด้วยเรื่อง การเพาะเมล็ด การปักชำ การตอนกิ่ง การติดตา การทาบกิ่ง การเสียบกิ่ง

2.3 การเลี้ยงสัตว์ กำหนดหัวข้อเรื่องคือ การเลือกพันธุ์ การเตรียมสถานที่เลี้ยง การใช้และการเก็บรักษาเครื่องมือและอุปกรณ์ วิธีเลี้ยงและจัดจำหน่าย ประกอบด้วย เรื่องการเลี้ยงสัตว์น้ำ - ครึ่งบกครึ่งน้ำ การเลี้ยงสัตว์ปีก การเลี้ยงสัตว์เล็ก การเลี้ยงสัตว์ใหญ่ การเลี้ยงสัตว์เลื้อยคลาน

2.4 การประมง กำหนดหัวข้อเรื่องคือ การเลือกเครื่องมือการจับสัตว์น้ำที่ถูกวิธี การดูแลรักษาสัตว์น้ำที่จับได้ และการจัดจำหน่าย ประกอบด้วยเรื่อง การประมงน้ำจืด การประมงน้ำเค็ม

2.5 การเกษตรอื่น ๆ กำหนดหัวข้อเรื่องคือ การเพาะหรือเลือกซื้อเห็ด การเตรียมสถานที่วัสดุอุปกรณ์ในการเพาะ วิธีเพาะและการดูแลรักษา การเก็บดอกเห็ดและการจัดจำหน่าย ประกอบด้วยเรื่อง การเพาะเห็ดฟาง การเพาะเห็ดหูหนู การเพาะเห็ดเป๋าหื้อ การเพาะเห็ดนางรม การเพาะเห็ดนางฟ้า การเพาะเห็ดแชมปิญอง

การเลี้ยงไหม พันธุ์และการคัดเลือกพันธุ์ สถานที่ อุปกรณ์ วิธีเลี้ยง การสาว กรอ และการเก็บเส้นไหม การจัดจำหน่าย

2.6 การทำไร่นาสวนผสม กำหนดหัวข้อเรื่องคือ หลักและวิธีดำเนินการทำไร่นา สวนผสม การเตรียมสถานที่ เครื่องมือ อุปกรณ์ และสารเคมี การเกษตรแบบผสมผสาน และ การจัดจำหน่าย

3. แขนงงานช่างประดิษฐ์

3.1 งานประดิษฐ์ต่าง ๆ กำหนดหัวข้อเรื่องคือ การเลือกวัสดุ การออกแบบ สร้างแบบ การเตรียม การใช้และการเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ วิธีประดิษฐ์และการจัดจำหน่าย ประกอบด้วยเรื่อง งานประดิษฐ์ของชำร่วย งานประดิษฐ์เศษวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น งานประดิษฐ์ไม้ไผ่ งานประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง

3.2 งานประดิษฐ์ที่เป็นเอกลักษณ์ไทย กำหนดหัวข้อเรื่องคือ ความเป็นมาของงานที่เป็นเอกลักษณ์ไทย การเลือกวัสดุและแบบการดัดแปลง การสร้างแบบ การเตรียม การใช้และการเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ วิธีประดิษฐ์และการจัดจำหน่าย ประกอบด้วยเรื่อง การจัดดอกไม้สด การประดิษฐ์ดอกไม้สด การประดิษฐ์ใบตอง งานแกะสลักของอ่อน งานแกะสลักไม้เนื้ออ่อน งานสลักหยวก งานทำรูปหนังตะลุง งานลงรัก

4. แขนงงานช่าง

4.1 งานเขียนแบบ กำหนดหัวข้อเรื่องคือ มาตรฐาน เส้น สัญลักษณ์ ตัวอักษร ตัวเลขที่ใช้ในการเขียนแบบ การเตรียม การใช้ การเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ วิธีเขียนแบบ อ่านแบบและการให้บริการ ประกอบด้วย เรื่องงานเขียนตัวอักษรและสัญลักษณ์ งานออกแบบถ่ายงานเขียนแบบงานไม้

4.2 งานไฟฟ้า วิทยุ เครื่องยนต์ กำหนดหัวข้อเรื่องคือ วิธีป้องกันและแก้ไขอุบัติเหตุจากการทำงาน การเลือกวัสดุ การเตรียม การใช้ และการเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ วิธีซ่อม สร้าง และการให้บริการ ประกอบด้วยเรื่อง งานไฟฟ้าในบ้าน งานซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าง่าย ๆ ใน

บ้าน งานวิทยุแร่ งานเครื่องขยายเสียงทรานซิสเตอร์ง่าย ๆ งานวิทยุทรานซิสเตอร์ง่าย ๆ งานใช้และบำรุงรักษาเครื่องยนต์เล็ก ๆ

4.3 งานโลหะ หนัก ถักทอ สาน เครื่องปั้น ไม้ ปูน กำหนดหัวข้อเรื่องคือ การเลือกวัสดุ การออกแบบ การสร้างแบบ การเตรียม การใช้ การเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ วิธีทำและการจัดจำหน่าย ประกอบด้วยเรื่อง งานตัดและดัดลวดทำของใช้ในบ้าน งานทำของใช้ง่าย ๆ จากสังกะสีแผ่นรีบ งานประดิษฐ์ของหนังเป็นของใช้ง่าย ๆ งานทอเสื่อ งานถักเครื่องใช้ด้วยเชือก งานสานของใช้ในบ้าน งานสานของเล่น งานสานของประดับบ้าน งานปั้นภาชนะเครื่องใช้ งานปั้นของประดับตกแต่ง งานช่างไม้ประดิษฐ์ ของเล่น งานช่างไม้ประดิษฐ์ของใช้ในครัวเรือน งานก่ออิฐฉาบปูน งานซีเมนต์ หล่อแบบ

4.4 งานทาสี กำหนดหัวข้อเรื่องคือ การเลือกและการเตรียมวัสดุ การออกแบบ การเตรียม การใช้และเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ วิธีทาสี และการให้บริการ ประกอบด้วยเรื่อง งานทาแชลแลค และแลคเกอร์ งานทาสีน้ำพลาสติก งานทาสีน้ำมัน

4.5 งานพิมพ์ กำหนดหัวข้อเรื่องคือ การเลือกวัสดุ การออกแบบแม่พิมพ์ การเลือกแบบ การเตรียม การใช้ และการเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ การทำหรือจัดหาแม่พิมพ์ การพิมพ์และการจัดจำหน่าย ประกอบด้วยเรื่อง งานพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์ไม้ งานพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์ยาง งานพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์ตาข่ายไหม งานพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์โลหะ

5. แขนงงานอาชีพอื่น ๆ

5.1 งานซื้อขายบริการ กำหนดหัวข้อเรื่องคือ สาระสำคัญของสิ่งที่จะนำมาขายหรือบริการเทคนิคในการซื้อขายและบริการ คุณลักษณะของผู้ให้บริการ การเตรียม การใช้ และเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ ประกอบด้วยเรื่อง การขายของหน้าร้าน พนักงานขายน้ำมัน การรับจ้างลับมีด ผู้แทนจำหน่ายสินค้าเร่ การนำเที่ยวในท้องถิ่น การปะยางรถจักรยาน พนักงานบริการอาหารและเครื่องดื่ม การขายดอกไม้สด การขายหนังสือ การล้างรถ การจัดสวน การซ่อมของชำรุด

5.2 งานเสริมสวยและส่งเสริมความงาม กำหนดหัวข้อเรื่องคือ เทคนิคการเสริมสวย การเตรียมการใช้ และการเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ วิธีเสริมสวย คุณลักษณะของผู้ให้บริการ และการให้บริการ ประกอบด้วยเรื่อง การแต่งผม การแต่งเล็บ การแต่งหน้า การตัดผมนักเรียน การตัดผม

5.3 งานอุตสาหกรรมย่อยในท้องถิ่น กำหนดหัวข้อเรื่องคือ การเลือกและเตรียมวัสดุ การออกแบบและสร้างแบบ การเตรียม การใช้ การเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ การระบายสี ทาสี

หรือเซลล์ การจัดจำหน่าย ประกอบด้วยเรื่อง การทำไม้กวาด การทำแล้บัดฝุ่น การทำไม้ถือ การทำที่มุงหลังคาจากพืช การทำวาว การผลิตด้ามเครื่องมือ การเขียนลายร่ม

หลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

การจัดหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตร ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นการจัดมวลงประสบการณ์พื้นฐานที่ จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ระหว่างตนเองกับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ มีความคิด สถิติปัญญา ค่านิยม สามารถดำรงชีวิต แก้ปัญหา พัฒนาตนเองและครอบครัวไปสู่จุดหมายปลายทางที่ดีได้ในที่สุด

กรมวิชาการได้กำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2535ก, หน้า 25)

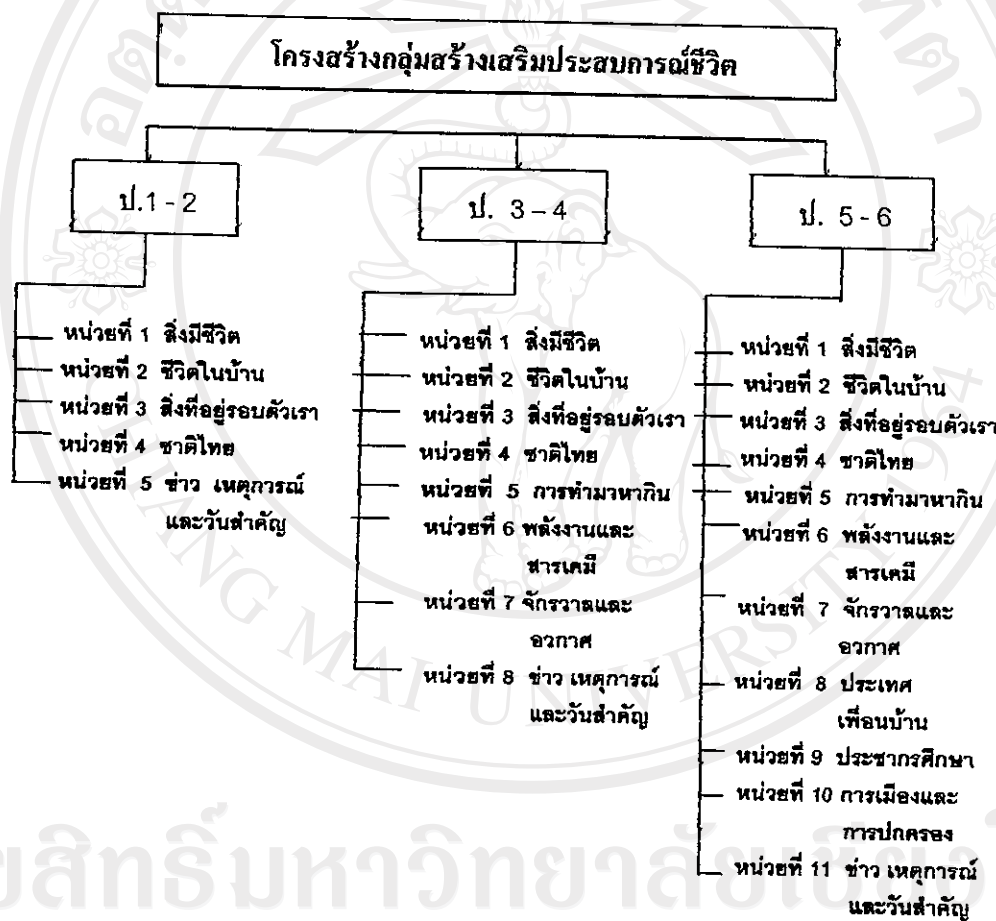
1. ให้มีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานและการปฏิบัติตนให้ถูกต้องในด้านสุขภาพอนามัยทาง ร่างกาย และจิตใจทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม
2. มีความรู้และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับสังคมและธรรมชาติ มีนิสัยใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
3. สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง
4. มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ สามารถนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีมาใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้
5. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
6. มีความรู้ความเข้าใจเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข
7. เข้าใจหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ ปฏิบัติในขอบเขตแห่งสิทธิ เสรีภาพ
8. มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและความเป็นเอกราชของชาติ เทอดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

โครงสร้างเนื้อหาของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

การกำหนดโครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตรของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สำหรับผู้เรียนในช่วงอายุ 6 -11 ปี ในโรงเรียนประถมศึกษา ควรคำนึงถึงด้านคุณภาพมากกว่า ปริมาณ โดยจัดเนื้อหาสาระที่สำคัญและทักษะกระบวนการต่าง ๆ ที่จำเป็นและเป็นพื้นฐานในการ

ดำรงชีวิตสำหรับผู้เรียน เพื่อให้สามารถศึกษาหาความรู้และเพิ่มพูนประสบการณ์ให้กว้างขึ้นเพียงพอแก่การพัฒนาชีวิตตนเอง ครอบครัว และสังคม ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้พัฒนาขึ้นตามแนวคิดและแนวทางดังกล่าวข้างต้น โดยจัดทำเป็นหน่วยเริ่มจากตนเอง และขยายขอบเขตกว้างขวางขึ้นตามวัยและระดับขึ้นดังแผนภูมิโครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

แผนภูมิ 3 โครงสร้างกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตควรให้มีการยืดหยุ่นได้ บ้างตามสภาพท้องถิ่นตามเวลาเรียนสำหรับแต่ละเรื่องควรเหมาะสมกับเนื้อหา ทักษะกระบวนการ ต่าง ๆ ที่มุ่งฝึกให้สอดคล้องกับวัยและระดับชั้น ความสนใจของผู้เรียน และควรให้ผู้เรียนได้ทำ กิจกรรมการเรียนในรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ใช่เพียงแค่ฟังการ บรรยายหรืออ่านหนังสือจบเล่มเท่านั้น ครูผู้สอนควรระลึกอยู่เสมอว่า การให้ผู้เรียนทำกิจกรรมการ เรียนรู้ในชั้นต่อ ๆ ไป ทั้งแง่ของการศึกษาเพื่อชีวิต การแก้ปัญหา การตัดสินใจ และการศึกษาต่อ ในระดับชั้นที่สูงขึ้น ดังนั้นเวลาเรียนที่กำหนดจึงควรนำมาใช้ เพื่อการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตใน ความหมายดังกล่าวอย่างแท้จริง (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534ก, หน้า22-24)

ผู้เรียนคือผลผลิตของหลักสูตร

ตลอดเวลาที่ผู้เรียนอยู่ในโรงเรียนตั้งแต่ปีแรกจนปีสุดท้าย ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สำคัญสั่งสม และสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ดังต่อไปนี้

1. ความรู้และเนื้อหาสาระ

ได้แก่ความคิดรวบยอด หลักการหรือแนวความคิดสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจ ตนเอง ทั้งทางร่างกายและจิตใจ การดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างตนเอง ครอบครัวย สิ่งแวดล้อม ทั้งทางสังคมและทางธรรมชาติ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ตลอดจน วิทยาการก้าวหน้าเพื่อการดำรงชีวิตที่ดี

2. ทักษะกระบวนการ

การดำรงชีวิตยังมนุษย์ย่อมต้องมีการคิด การตัดสินใจ การเลือกแก้ปัญหา สิ่งเหล่านี้ อาจไม่มีปรากฏอยู่ในตำรา แต่มนุษย์จำเป็นต้องคิดหาคำตอบและปฏิบัติอย่างดีที่สุดสำหรับตนเอง โรงเรียนจึงมีหน้าที่เสริมสร้างประสบการณ์หรือฝึกฝนให้ผู้เรียนทุกคนรู้จักคิด เพื่อใช้เป็นเครื่องมือใน การดำรงชีวิตให้ดีขึ้นโดยไม่ขัดแย้งกับแนวคิดทั้งทางโลกและทางธรรม อีกประการหนึ่งท่ามกลาง ความเปลี่ยนแปลง ความก้าวหน้าทางวิชาสาขาค่างๆ ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งไม่มีวันหยุดนิ่ง เป็นเครื่องมือบังคับให้มนุษย์ต้องปรับตนเองให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงและความ เจริญก้าวหน้า นั้น ๆ ฉะนั้นบทบาทของการเรียนการสอน จึงต้องเปลี่ยนแปลงจากการเรียนโดยการ ท่องจำเนื้อหาความรู้มาเป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนมีนิสัยในการใช้กระบวนการในการแสวงหาความรู้ การทำงาน การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมสามารถนำกระบวนการไปใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว โดยอัตโนมัติในทุกสถานการณ์

3. เจตคติและค่านิยม

การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า สอนคน ไม่ใช่สอนหนังสือ ดังนั้นการเตรียมคน เพื่อให้สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาพัฒนาชีวิต จึงต้องปลูกฝังคุณลักษณะค่านิยม เจตคติต่าง ๆ อันจำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น

- รักตนเอง
- มองโลกในแง่ดี ยุติธรรม
- รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
- ชอบพัฒนา ใฝ่ดี
- สนใจ ใคร่รู้
- มีเหตุผล ไม่เชื่อง่าย แต่ยอมรับความจริง ไม่ดื้อดึง
- ไม่เห็นแก่ตัว
- รักอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ชอบพึ่งตนเอง
- มีความรับผิดชอบ มีน้ำใจนักกีฬา
- จงรักภักดีต่อชาติบ้านเมือง
- ยอมรับความแตกต่าง
- ศรัทธาในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534 ก, หน้า 24-26)

คุณค่าของหลักสูตรอยู่ที่การจัดการเรียนการสอนที่ดี

ถึงแม้หลักสูตรจะตั้งเป้าหมายไว้สูงส่งอย่างไรก็ตาม ถ้าไม่สามารถนำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุตามเป้าหมาย หลักสูตรนั้นก็จะมีคุณค่าหรือความหมายใดๆ เลย การจัดการเรียนการสอนถือเป็นหัวใจสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ บุคคลสำคัญยิ่งในการนำหลักสูตรไปใช้ คือ ครูผู้สอน ครูควรมีบทบาทต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างไร จึงจะทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของหลักสูตร บทบาทของครูและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนพอสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทของครู

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูลดบทบาทลงเป็นเพียงผู้กำกับนั้น ไม่ได้หมายความว่าครูจะนั่งอยู่เฉย ๆ แต่ครูจะต้องปรับบทบาทของตนเองมาทำหน้าที่เป็นผู้จัดการ เป็นผู้ดำเนินการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด ครูจะต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจและปรับเนื้อหากระบวนการ และทฤษฎีการเรียนการสอน

ต่าง ๆ ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ครูจะต้องกำหนดกิจกรรมที่จะให้ผู้เรียนปฏิบัติอย่างหลากหลายและเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เมื่อดำเนินการสอนไปตามแผนแล้ว ครูจะต้องประเมินผลการปฏิบัติตามบทบาทของตนว่า มีข้อดี ข้อเสียอย่างไร แล้วปรับปรุงให้ดีขึ้นจนครูเกิดความรู้สึกชื่นชมในการปฏิบัติงานของตนเองที่ได้พยายามทำอย่างดีที่สุด

2. บทบาทของผู้เรียน

ในอนาคตผู้เรียนจะต้องออกไปเผชิญชีวิตด้วยตนเองและต้องสามารถพึ่งตนเองได้ ผู้เรียนจะใช้ชีวิตอยู่โรงเรียนในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นตลอดเวลาที่ผู้เรียนอยู่กับครู ครูไม่ควรปล่อยให้นักเรียนอยู่กับการเรียนการสอนแบบบรรยายหรือแต่เฉพาะการอ่านในหนังสือเรียนเท่านั้น แต่ควรให้โอกาสผู้เรียนได้ทำกิจกรรมและฝึกฝนตนเองให้เป็นตัวของตัวเอง สามารถพึ่งตนเองได้โดยให้ผู้เรียนได้ฝึกกระบวนการแก้ปัญหาอย่างมีระบบ สามารถแสวงหาความรู้อย่างมีระบบทั้งทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสังคม ตามความสนใจ และความต้องการของตน ให้ผู้เรียนได้ผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เริ่มตั้งแต่การวางแผน การเลือก การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ทำเอง รู้เอง ทั้งนี้โดยมีครูคอยให้คำปรึกษาเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้แต่ละขั้นตอน ดังกล่าวบทบาทหรือพฤติกรรมของผู้เรียนในการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตรมีลักษณะดังต่อไปนี้

- ให้ผู้เรียนได้สัมผัสเรื่องจริง ชีวิตจริง
- ให้ได้ฝึกหัดวางแผนต่างๆด้วยตนเอง
- ให้ได้ศึกษา วิเคราะห์ หาข้อสรุปหรือแนวทางต่างๆ
- ให้ได้ลงมือปฏิบัติงาน จัดทำรายงาน เสนอผลงานพร้อมความรู้ความคิดที่ได้จากการลงมือปฏิบัติงานนั้นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- ให้ได้วิเคราะห์ปัญหาต่างๆทางจริยธรรม วิเคราะห์เหตุผลและหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม

- ให้ได้ทบทวนเกี่ยวกับตนเอง การปฏิบัติงานเพื่อค้นหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ไม่เข้าข้างหรือตำหนิตนเองจนเกินไป

3. บทบาทผู้เรียนในฐานะสมาชิกกลุ่ม

ครูในฐานะเป็นผู้จัดการสำคัญของการจัดการเรียนการสอนจะต้องสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาทุกด้านของผู้เรียน หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) กำหนดจุดมุ่งหมายไว้ชัดเจน คือ มุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว

ไม่เอาเปรียบผู้อื่น อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ดังนั้นครูต้องสร้างบรรยากาศของการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้ทำงานร่วมกัน ได้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความสำเร็จของการทำงานอยู่ที่ความร่วมมือร่วมใจกันของทุกคน และถือเป็นความสำเร็จของทุกคน ไม่ใช่คนใดคนหนึ่ง ถ้าจะมีบรรยากาศของการแข่งขันก็ควรเป็นการแข่งขันในลักษณะของหมู่คณะ ให้ผู้เรียนทุกคนได้มีโอกาสแสดงออกตามความรู้ความสามารถ และความถนัดของแต่ละบุคคล ให้ผู้เรียนทุกคนรู้สึกชื่นชมในความสามารถของตนเอง ขณะเดียวกันก็ยอมรับในความสามารถของผู้อื่นด้วย การสร้างบรรยากาศดังกล่าวสามารถกระทำได้โดยใช้กระบวนการกลุ่ม คือ การสร้างความรู้สึกว่าเป็นต้องอาศัยผู้อื่นที่มีต่อตนทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของกระบวนการกลุ่ม ซึ่งมีขั้นตอนในการปฏิบัติดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายของการทำงานร่วมกัน
2. กำหนดงานและลำดับขั้นตอนร่วมกัน
3. แบ่งงานตามความสามารถของคนเพื่อผลสำเร็จของงาน
4. ลงมือปฏิบัติงานตามหน้าที่อย่างรับผิดชอบ
5. รับฟังการชี้แนะและการวิจารณ์จากผู้อื่นเพื่อการปรับปรุงงาน
6. ชื่นชมในผลงานร่วมกัน

การจัดการเรียนการสอนจะได้ผลเต็มที่ก็ต่อเมื่อผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนปฏิบัติตามบทบาทได้อย่างเหมาะสม ครูคือบุคคลสำคัญที่จะต้องปฏิบัติตามให้เป็นแบบอย่างที่ดี และกระตุ้นให้ผู้เรียนทุกคนได้ปฏิบัติตามบทบาทของตนอย่างเหมาะสม ทั้งส่วนตนและส่วนรวม ในฐานะสมาชิกของกลุ่ม ครูจะต้องมีการเตรียมการหรือวางแผนการจัดการเรียนการสอนที่ดีล่วงหน้า ก่อนดำเนินการเรียนการสอน มีการติดตามประเมินผลและปรับปรุงการปฏิบัติงาน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร ทั้งครูและผู้เรียนเกิดความรู้สึกชื่นชมในตนเอง และความสำเร็จของงานที่ได้ทำไปทั้งหมด(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534, หน้า 26-28))

แผนการสอน

ความสำคัญของแผนการสอน

สัจจิต อุทราพันธ์ (2527, หน้า 226-227) กล่าวว่าแผนการสอนมีคุณค่าต่อการจัดการเรียนการสอนของครู ดังนี้คือ

1. แผนการสอนของครูจะเป็นแนวทางในการสอน ซึ่งจะช่วยให้ความสละสลวยแก่ครู ผู้ใช้หลักสูตรสามารถดำเนินได้ผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. จะให้ความสะดวกแก่ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์ ในการให้ความช่วยเหลือแนะนำ และติดตามผลการเรียนการสอน
3. จะเป็นแนวทางในการสร้างข้อสอบ เพื่อประเมินผลการเรียนการสอน เพื่อให้มีความครอบคลุมกับเนื้อหาสาระที่ได้สอนไปแล้ว

ลำดับขั้นตอนในการทำแผนการสอน

วิธนา วรรณวิทย์ (2535, หน้า 69-70) ได้กล่าวถึงลำดับขั้นตอนในการทำแผนการสอน ดังนี้

1. พิจารณาก่อนว่าจุดประสงค์ใด ที่ต้องการจะปลูกฝังในตัวผู้เรียน เมื่อได้จุดประสงค์แล้ว ให้พิจารณาต่อไปว่า ผู้เรียนที่บรรลุดตามวัตถุประสงค์ จะแสดงออกให้สามารถสังเกตพฤติกรรมได้อย่างไร จะตรวจสอบประเมินได้อย่างไร ดังนั้น จึงควรเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและจุดประสงค์ที่จะต้องเรียงตามลำดับขั้นการเรียนรู้ และแผนการสอนทุกแผนจะต้องเรียงตามลำดับขั้นให้เป็นไปตามลำดับขั้นการเรียนรู้ด้วย
2. พิจารณาความสามารถพื้นฐานของจุดประสงค์ในแต่ละแผนการสอน เพื่อใช้ในการประเมินผลก่อนการเรียน ถ้านักเรียนคนใดยังขาดความสามารถขั้นพื้นฐาน จะต้องจัดซ่อมเสริม
3. วิเคราะห์เนื้อหา เป็นการจัดลำดับโครงสร้าง และรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวเรื่องกำหนดลักษณะเนื้อหาที่ต้องการนั้น จะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับจุดประสงค์ หมายความว่า ความสนใจของผู้เรียน
4. พิจารณารูปแบบการสอนและกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนบรรลุตามจุดประสงค์ ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า นักเรียนแต่ละคนจะแตกต่างในเรื่อง ความถนัด ความรู้ ทักษะ ทัศนคติ บุคลิกภาพ รูปแบบการเรียนรู้ อายุ และประสบการณ์ ดังนั้นครูผู้สอนจะพิจารณาทั้งรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) และรูปแบบการสอน (Teaching Style)
5. พิจารณาระยะเวลาที่จะใช้แผนการสอน ระยะเวลาที่กำหนดไว้จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ กัน เช่น ระดับของจุดประสงค์ จำนวนกิจกรรมที่ใช้ ความยากง่ายของปริมาณเนื้อหา
6. พิจารณาวิธีการประเมินผล
 - 6.1 แยกแยะก่อนว่า จุดประสงค์ที่กำหนดในแผนการสอนเป็นจุดประสงค์ด้านใด

6.2 กำหนดเกณฑ์การผ่านในแต่ละจุดประสงค์ นักเรียน จะต้องปฏิบัติจนถึงระดับใดหรือได้เท่าไร จึงจะยอมรับว่านักเรียนมีความรู้ความสามารถ ตามจุดประสงค์นั้นแล้ว หรือยอมให้ผ่านจุดประสงค์นั้นแล้ว

6.3 เลือกเครื่องมือวัดให้ตรงตามวัตถุประสงค์ กล่าวคือ ถ้าเป็นจุดประสงค์ทางด้านความรู้ความคิด (Cognitive Domain) ให้ใช้แบบทดสอบปรนัย หรืออัตนัย ก็ให้คำนึงถึงจุดมุ่งหมายของการวัดพฤติกรรมนั้น ถ้าเป็นจุดประสงค์ทางด้านปฏิบัติ (Psychomotor domain) ให้ประเมินโดยการสังเกต ให้ดูทั้งผลงานและวิธีการ แต่การสังเกตได้ด้นนั้นก็ควรจะมีเครื่องมือประกอบการสังเกต เครื่องมือที่ควรนำมาใช้ได้แก่ แบบสำรวจรายการ หรือแบบจัดอันดับคุณภาพ การวัดพฤติกรรมทางด้านปฏิบัติโดยวิธีการใช้แบบทดสอบนั้น ถือเป็นการวัดโดยอ้อม ดังนั้นจึงควรใช้วิธีการให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ถ้าเป็นจุดประสงค์ด้านความรู้สึก (Affective Domain) ซึ่งจุดประสงค์ด้านนี้มีเจตนาที่จะปรับปรุง แก้ไข หรือเปลี่ยนพฤติกรรมนักเรียน จากการที่นักเรียนไม่ชอบ ไม่สนใจ ให้เป็นชอบและสนใจ ดังนั้นจึงต้องพยายามตรวจสอบโดยสม่ำเสมอและทำเป็นระยะๆ สำหรับเครื่องมือที่จะใช้ในการตรวจสอบ ได้แก่ การเขียนรายงาน การสัมภาษณ์ การสังเกต สังคมมิติ แบบสอบถามต่าง ๆ หรือใช้สเกลต่าง ๆ

6.4 สร้างเครื่องมือวัดในแต่ละจุดประสงค์ เพื่อที่ครูจะได้้นำแผนการสอนไปใช้ทันที โดยไม่ต้องเสียเวลาสร้างเครื่องมือใหม่ เครื่องมือวัดที่ควรสร้าง ได้แก่

- เครื่องมือวัดตามจุดประสงค์ก่อนเรียน
- เครื่องมือวัดตามจุดประสงค์ที่ใช้ประเมินเมื่อจบแผนการสอน รวมทั้งเครื่องมือที่จะใช้สำหรับประเมินภายหลังการสอนซ่อมเสริม ในกรณีที่ประเมินแล้ว นักเรียนที่ไม่ผ่านจุดประสงค์
- เครื่องมือวัดที่ครอบคลุมทุกจุดประสงค์หรือจุดประสงค์ที่สำคัญสำหรับการประเมินผลรวมยอด ซึ่งคงต้องมีชุดสำหรับให้นักเรียนสอบแก้ตัวรวมอยู่ด้วย

6.5 ควรจะได้มีการวิเคราะห์หาคุณภาพของแต่ละข้อ ในระบบ Criterion-Referenced

7. ความรู้เพิ่มเติมและแหล่งค้นคว้าการเขียนแผนการสอนที่สมบูรณ์นั้น ถ้าสามารถเพิ่มเติมความรู้ให้กับผู้สอนนอกเหนือไปจากแบบเรียนที่นักเรียนมี ก็จะเป็นการสะดวกสำหรับผู้สอนที่ไม่ต้องไปค้นคว้าเพิ่มเติม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2535ช, หน้า 3-5) ได้ให้แนวทางในการแปลงหลักสูตรมาสู่การเขียนแผนการสอน โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ทำความเข้าใจกับหลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวปฏิบัติในการวางแผนการจัดการเรียนการสอน

2. เขียนจุดประสงค์การเรียนรู้สำหรับวิชานั้น ในลักษณะจุดประสงค์ปลายทางที่ควรจะต้องเกิดขึ้นกับนักเรียน

3. เขียนโครงสร้างของวิชาที่จะสอนทั้งวิชา หรือที่เรียกว่า กำหนดการสอน ซึ่งประกอบด้วยหัวเรื่องย่อย ๆ จำนวนคาบ สำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ในลักษณะจุดประสงค์นำทาง

4. สร้างแผนการสอนโดยทั่วไป กำหนดการสอนควรมี 2-3 หัวข้อเรื่อง สิ่งที่ต้องกล่าวให้ชัดเจนในการเขียนแผนการสอน ได้แก่ ชื่อเรื่อง จำนวนคาบ สำคัญ จุดประสงค์ การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล

จะเห็นได้ว่า แผนการสอนคือ การขยายหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ สามารถเป็นแนวการสอนของครู สามารถเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ห้องเรียน นักเรียนได้ซึ่งประกอบไปด้วยความคิดรวบยอด จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียนการสอน การวัดผล

วัลลภ กันทรัพย์ (2534, หน้า 44-45) ได้เสนอว่า ลักษณะของแผนการสอนที่ดี ควรมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีลักษณะ 4 ประการ ดังนี้

1. เป็นแผนการสอนที่มีกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติให้มากที่สุด โดยครูเป็นเพียงผู้คอยชี้แนะ ส่งเสริม หรือกระตุ้นให้กิจกรรมดำเนินการไปตามความมุ่งหมาย

2. เป็นแผนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบคำตอบ หรือทำสำเร็จด้วยตนเอง โดยครูพยายามลดบทบาทจากผู้บอกคำตอบ มาเป็นผู้คอยกระตุ้นด้วยคำถามหรือโจทย์ปัญหา

3. เป็นแผนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการ มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในการทำงานเป็น กระบวนการ และนำกระบวนการไปใช้จริง

4. เป็นแผนการสอนที่ส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถจัดหาได้ในท้องถิ่น หลีกเลี่ยงการใช้วัสดุอุปกรณ์ราคาสูง

การทอดผ้าดินจากอำเภอแม่แจ่ม

นุสรา เตียงเกตุ (อ้างในคณะกรรมการฝ่ายวิชาการอำเภอแม่แจ่ม 2541, หน้า 23-28)

ได้กล่าวถึงการทอดขึ้นดินจากของแม่แจ่มว่า มีข้อแตกต่างไปจากการทอดผ้าของท้องถิ่นอื่น ๆ คือการทอดผ้าหรือจกโดยคว่ำลายด้านหลังลงกับที่ทอด และจากจากด้านหลังของลาย ลวดลายต่างๆที่เกิดขึ้นจึงมี

ความละเอียดประณีตและทันท่วงทีทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เพราะผู้ก็สามารถผูกเงื่อนเส้นฝ้ายต่าง ๆ ได้แน่น และสะดวกกว่าจากด้านหน้า นอกจากนี้เป็นเทคนิคของการจากที่เก็บเงื่อนปมที่มีลักษณะพิเศษ สตรีแม่แจ่มในสมัยก่อนส่วนมากนิยมนุ่งขึ้นตีนจกให้ลวดลายด้านหน้าจากไว้ทางด้านในและด้านหลังอยู่ทางด้านนอก ซึ่งยังคงความงดงามและแปลกตาไปอีกแบบ

องค์ประกอบของขึ้นตีนจกแม่แจ่ม แบ่งออกเป็นสามสำคัญ 3 ส่วนคือ ส่วนเอวขึ้น ส่วนตัวขึ้นและส่วนที่เป็นตีนจกหรือตีนขึ้น เมื่อนำทั้งสามส่วนมาเย็บต่อกันก็จะได้ชิ้นหนึ่งผืน ทั้งนี้เนื่องจากสตรีแม่แจ่มส่วนใหญ่ นิยมทอผ้าแบบโบราณกันอยู่โดยใช้กี่พื้นเมืองซึ่งมีขนาดเล็กส่วนตัวขึ้นจะเป็นส่วนกว้างที่สุดที่สามารถจะทอได้

ในปัจจุบันได้มีการทอขึ้นตีนจกแบบเต็มผืนขึ้นบ้างแล้ว อย่างไรก็ตามใคร่ขออธิบายส่วนประกอบทั้งสามส่วนของขึ้นตีนจกแม่แจ่มแบบโบราณ ซึ่งนิยมนุ่งขึ้นให้ยาวกรอมเท้าปิดตาตุ่มดังนี้คือ

1. ส่วนเอวขึ้น คือส่วนบนสุดของขึ้น มีความกว้างประมาณ 1 คืบ ในส่วนนี้ยังแยกได้เป็นส่วนย่อยได้อีก 2 ส่วน คือส่วนบนสุด เป็นผ้าฝ้ายสีขาวซึ่งมีความนุ่มนวลและแน่นไม่หลุดง่ายเวลา นุ่ง ส่วนถัดมาเป็นแถบเล็กสีแดง กว้างประมาณ 5-6 เซนติเมตร นิยมย้อมด้วยมะเมงจั่ว สมอ หรือมะเกลือ ซึ่งเปลือกไม้เหล่านี้ มีส่วนช่วยในการดูแลรักษาผิวหนังที่อ่อนบางบริเวณเอวได้

2. ส่วนตัวขึ้น คือส่วนที่อยู่ตรงกลางระหว่างเอวขึ้นกับตีนขึ้น มีความกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร มีอยู่ด้วยกันหลายแบบ ทั้งแบบลายริ้วขวางลำตัว มีสีต่างๆ เรียกขึ้นตา ขึ้นดำนิยม เรียกตามสีของขึ้น คือขึ้นตาเหลือง ขึ้นตาขาว ขึ้นตาแดงตามุด หรือถ้ามีเทคนิคในการปั่นโกเข้าประกอบในตัวขึ้น เรียกว่าขึ้นแฉ่ม (การปั่นโก คือการนำด้าย หรือฝ้าย 2 เส้น 2 สี มาปั่นหรือ พันเกลียวเข้าด้วยกัน)

3. ส่วนตีนขึ้น คือ ส่วนที่อยู่ล่างสุดของขึ้น ซึ่งตีนจกจากแม่แจ่มสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะสำคัญ คือ

3.1 ตีนจกแบบลายโคม

3.2 ตีนจกแบบลายกุ่ม

3.1 ตีนจกแบบลายโคม เป็นลักษณะส่วนใหญ่ที่พบเห็นกันทั่วไปของขึ้นตีนจกของแม่แจ่มมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เรียงติดกันตลอดทั้งผืน ส่วนนี้เองที่เรียกกันว่า "โคม" อันเป็นส่วนประกอบสำคัญของลวดลายตีนจกลักษณะนี้ ลายหลักที่ประกอบโคมด้านบนและด้านล่างของรูปสี่เหลี่ยมเรียกว่า "ชัน" (เป็นรูปสามเหลี่ยมบนและล่างระหว่างคมแต่ละอัน) และมี "ห้องนก"

ซึ่งประกอบด้วยตัวนก น้ำดิน และขอใส่เนื้อตัวนาค เรียงรายเป็นแถวประกอบอยู่ด้านบนและด้านล่างของโคมและชั้น ด้วย “หางสะเปา อยู่ด้านล่างสุดต่อกับพื้นผ้าแดงเป็นเชิงของชั้นดินจาก หางสะเปาของชั้นดินจากแม่แจ่มนิยมใช้สีดำสลับขาว แต่อาจจะมีบางผืนที่มีสีดำทั้งหมด ส่วนใหญ่จะเป็นชิ้นคนเต่าคนแก่

การเรียกชื่อลายของชั้นดินจากแต่ละผืนนั้น ส่วนใหญ่จะพิจารณาจาก “โคม” เป็นส่วนสำคัญลวดลายชั้นดินจากแบบลายโคมของแม่แจ่มที่นิยมใช้กันได้แก่ลายโคมรูปนก ลายโคม เชียงแสน โคมละคอน ชั้นแหวง ชั้นสามแหว ลายนกนอน โคมหัวหมอน หงส์ปลอย หงส์บี เป็นต้น ลายโคมเชียงแสนและโคมละคอน ยังแบ่งเป็นเชียงแสนหลวง เชียงแสนกลาง เชียงแสนน้อย ละคอน หลวง ละคอนกลาง และละคอนน้อย นอกจากนี้ยังมีละคอนหัวง่าม ชั้นเขียนสำลายพื้นปลา เป็นต้น ทั้งนี้เรียกชื่อในบางกรณีอาจเรียกแตกต่างกันออกไป ตามลักษณะเด่นของลาย ที่ผู้ทอใส่ลายละเอียด ที่แตกต่างกัน หรือการให้สีที่เด่นตรงไหน

องค์ประกอบของชั้นดินจากแบบลายโคมนี้ อาจเปลี่ยนแปลงไปตามเทคนิคหรือ ลูกเล่นของผู้ทอ เช่นอาจมีการเพิ่มลายขอไล่บนแถบบนสุดของลายจากต่อจากห้องนก หรือเปลี่ยน องค์ประกอบจากลายห้องนกเป็นลายกุดพ้อเอือนเมา ซึ่งจะมีลวดลายใกล้เคียงกับดินจากโบราณที่พบใน แม่แจ่ม หรือในชั้นดินจากที่ทอให้กับเด็ก ไม่นิยมมีแถวห้องนกเลย ซึ่งจะทำให้ลายของดินจากดูเล็ก กะทัดรัดลงเหมาะสำหรับเด็กการจะตรวจดูความละเอียดประณีตและความสวยงามของดินจากนั้น สังเกตได้จากลักษณะของโคมกล่าวคือ หากโคมเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนมีขนาดเล็กแหลมมากเท่าใดก็แสดงให้เห็นถึงการทอจากที่แน่นละเอียดประณีตเท่านั้น ทั้งนี้การใช้วัสดุที่มีคุณภาพโดยเฉพาะ พื้นที่ใช้มีสีเล็ก และบางมากเส้นฝ้ายละเอียดและบาง ผสานกับความตั้งใจของผู้ทอ ก็ได้ผลงานที่สวยงาม ดินจากลักษณะนี้จะมีอายุการใช้งานที่ยาวนานกว่าอีกด้วย

การให้สีและการวางสัดส่วนให้พอเหมาะกับความยาวของผ้ามีความสำคัญไม่น้อยเช่นกัน ช่างทอดินจากที่มีฝีมือในปัจจุบัน จะไม่นิยมให้มีช่องว่างเกิดขึ้นในลวดลายดินจาก ไม่ว่าจะเป็น โคม ในชั้นห้องนก ซึ่งในจุดนี้ถือเป็น “ลูกเล่น” หรือศิลปะ ที่ช่างทอสามารถสร้างลวดลายของดินจาก ให้ดูแตกต่างกันออกไปโดยไม่ซ้ำแบบกัน จากลายหลักเพียงลายเดียวด้วยเหตุนี้ จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ ทำให้ชั้นดินจากผืนหนึ่งอาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามจุดเด่นที่แต่ละคนจะมองเห็น

3.2 ชั้นดินจากแบบลายกุ่ม เป็นลักษณะพิเศษของชั้นดินจากแม่แจ่มที่มีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากที่อื่น คือ ไม่มีองค์ประกอบของโคม ชั้น และห้องนก หากแต่มีลวดลายหลัก สีเดียวเรียงชิดติดกันเป็นกลุ่ม ตลอดผืน ด้วยหางสะเปา บนเชิงชั้นสีแดง ขาวแม่แจ่มเรียกชั้น ชนิดนี้ว่า “ลายละกุ่ม” ได้แก่ลายนกกุ่ม ลายนกนอนกุ่ม ละคอนกุ่ม เป็นต้น

ความสำคัญของซินตันจกแม่แจ่มนอกจากได้ใช้ในงานพิธีสำคัญทางศาสนา เช่นงานบวชหลวง วันศีลวันพระ เจ้าพรรษา ตามถวีสลากหรือปีใหม่ สตรีแม่แจ่มทุกคนจะเก็บรักษาซินตันจกไว้สำหรับ "ตาน" หรือให้ลูกหลานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ตนเมื่อสิ้นอายุขัยแล้ว และผ้าซินตันจกถือว่าเป็นผ้าชิ้นสำคัญที่จะสร้างความมั่นใจและภาคภูมิใจให้กับสตรีแม่แจ่มทุกคน ทั้งนี้เชื่อว่าครวตานหรือสิ่งของเครื่องใช้ที่จะได้ส่งให้แก่ผู้ตายได้ใช้ไปอีกภพหนึ่ง

ซินตันจกยังเป็นของสำคัญที่ลูกสะใภ้ นิยมใช้เป็นของไหว้แม่สามี หรือผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือโดยเฉพาะในวันสงกรานต์หรือปีใหม่ที่มีประเพณีการรดน้ำดำหัว นอกจากนี้บางครั้งบวชมีการนำซินตันจกมาประกอบในพิธีอัญเชิญข้าวหรือการเชิญข้าวขึ้นหลอง (ยุง) โดยจะทำไปพร้อมกับ เครื่องเช่น บูชาอื่น ๆ เพราะเชื่อว่าข้าวเป็นผืนดิน (แม่โพสพ) ซินตันจกที่นำไปเพื่อนางขวัญข้าว จะได้ไถ่ส่งขึ้นหลองข้าว

จะเห็นได้ว่าซินตันจกแม่แจ่ม ดำรงบทบาทสำคัญในการชุมชนโดยตลอดจนถึงปัจจุบันขณะเดียวกันยังมีความสำคัญเพิ่มขึ้นในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจของชาวแม่แจ่ม ในฐานะเป็นอาชีพเสริมรายได้ที่สำคัญให้แก่สตรีชาวแม่แจ่มในหลาย ๆ หมู่บ้าน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีดังต่อไปนี้

มนสิรา คำกลาง (2532) ได้ทำการศึกษาการใช้หลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า การใช้หลักสูตรท้องถิ่นในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในด้านการเตรียมการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการประเมินผล ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน มีการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลางถึงมาก

ดารัตน์ พุสดี (2541) ได้ทำการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องดนตรีพื้นเมืองล้านนาเรื่องซิง พบว่า เมื่อได้ใช้แผนการสอนดนตรีพื้นเมืองล้านนา เรื่อง ซิง โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาในท้องถิ่นภาคเหนือ จำนวน 6 แผน ใช้เวลาการสอน 57 คาบ คาบละ 20 นาที ทำให้นักเรียนมีผลการเรียนในด้านความรู้ความเข้าใจ และทักษะปฏิบัติผ่านเกณฑ์ในระดับดีมากและดี และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน ครูและนักเรียนเห็นด้วยและมีความพึงพอใจกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น ดนตรีพื้นเมืองล้านนาเรื่องซิง โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

พัชรภรณ์ วิมาลย์ (2543) ได้ทำการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้เรื่อง ศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเน้นหลักการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ สำหรับ

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ประกอบด้วยแผนการสอน 20 แผน ใช้เวลาเรียน 65 คาบ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น นักเรียนมีความสุขในการทำกิจกรรมและทำให้มีความรักท้องถิ่นของตนเอง

พิบูลธรร คำศรี (2543) ได้พัฒนาหน่วยการเรียนรู้การสอนเรื่อง หัตถกรรมในท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านห้วยผา อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน พบว่าเมื่อใช้หน่วยการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ซึ่งประกอบด้วยแผนการสอน 6 แผน รวมเวลา 30 คาบ หรือ 10 ชั่วโมงคะแนน จากการทดสอบหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ พฤติกรรมการเรียนและพฤติกรรมการปฏิบัติงานตลอดจนความคิดเห็นของนักเรียนต่อหน่วยการเรียนรู้ในระดับดี

พรศรี ชูศรี (2544) ได้ทำการพัฒนาหน่วยบูรณาการเรียนการสอนเรื่อง ป่าชายเลน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแหลมมะขาม อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง พบว่าเมื่อได้ใช้หน่วยบูรณาการเรียนการสอนเรื่อง ป่าชายเลนที่พัฒนาขึ้น จำนวน 4 หน่วย ประกอบด้วยแผนการสอนจำนวน 16 แผนการสอน ใช้เวลาเรียน 81 คาบ ทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชายเลนมากยิ่งขึ้น มีจิตสำนึกเกี่ยวกับป่าชายเลนสูงกว่าก่อนเรียน และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับป่าชายเลนในระดับดี

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved